

Pätkätyö – askel vai este pysyvään työllisyyteen?¹

Arja Jolkkonen
Erikoistutkija, YTT

Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Pertti Koistinen
Professori, YTT

Tampereen yliopisto

1. Ongelmallinen määräaikaisuus

Määräaikaiset työsuhteet ja niihin perustuva työllisyys ovat olleet 1990-luvulla vilkkaan keskustelun kohteena. Määräaikaisten työsuhteiden on väitetty yleistyneen, tuoneen epävarmuutta työsuhteisiin ja siten heikentäneen työntekijöiden asemaa. Aiheesta käydyin yhteiskuntapoliittisen keskustelun virittymisestä kerroo jo sekin, että työsuhteet ovat saaneet rinnalleen käsitteen pätkätyö. Pätkätyöllä tarkoitetaan määräaikaisten työsuhteiden katkeavia ketjuja. Määräaikaisista työsuhteista, niiden yleisyydestä, kohdentumisesta ja ehdoista ei tiedetä vielä riittävästi. Tiettyihin ryhmiin, esim. työttömiin, aikaisemmasta työsuhteesta irtisanottuihin tai opiskelun jälkeen työmarkkinoille hakeutuviin, rajoittuvasta aineistosta ei voi tehdä yleistyksiä määräaikaisten työsuhteiden yleisyydestä ja muutoksista työvoiman kes-

kuudessa, vaan johtopäätökset rajoittuvat ai-noastaan ko. ryhmiin.

Yksittäisiin ryhmiin tai tilanteisiin kohdistuvien tapaustutkimusten yleistettävyyden ongelmia on voitu lieventää edustavilla survey-tutkimuksilla, kuten Tilastokeskuksen työvoima- ja työolotutkimuksilla, laajoilla haastattelututkimuksilla tai palkansaajajärjestöjen jäsenkyselyillä. Kysely- ja haastattelututkimusten rinnalle onkin kehittymässä rekisteriaineistoihin perustuva työmarkkinatutkimuksen traditio. Rekisteriaineistot mahdollistavat edustavien otosten ja laajan muuttujavalikoiman käytön sekä pitkittäisanalysin².

Tässä tutkimuksessa meitä kiinnostaa se, miten lyhytkestoinen työ³ vaikuttaa yksilöiden

¹ Perustuu artikkeliin *Short-term employment – a stepping stone or obstacle to permanent employment?*. Julkaistaan teoksessa P. Koistinen ja W. Sengenberger (eds.) *The Economic and Social Performance of Finland in the late 1990s*.

² Ks. muun muassa O'Conel, Russell (2001); Korpi, Levin (2001); Sutela, Vänskä, Notkola (2001); Suikkanen, Linakangas, Martti, Karjalainen (2001); Vänskä, Sutela, Notkola (1999).

³ Tässä tutkimuksessa käytämme pätkätyön käsitteen rinnalla myös käsitettä lyhytkestoinen työ, sillä rekisteriaineistomme ei ole parhaimmillaan kuvaamaan työsuhteita, mut-

myöhempään työllisyyteen. Merkitseekö lyhytkestoinen työ yksilötasolla työllisyyden paranemista vai heikkenemistä vai kenties ajautumista vajaa- ja alityöllisyyden uralle? Miten lyhytkestoisessa työssä toimivien työllisyys vaihtelee suhdanteiden mukaan? Onko lyhytkestoisella työllä työllisyyden kannalta erilainen vaikutus vastavalmistuneelle, pitkäaikais- tai toistuvaisytyöttömälle tai työmarkkinoiden ulkopuolelta työmarkkinoille hakeutuvalla?

2. Aikaisempia tutkimuksia

Suomessa on tehty useita tutkimuksia, jotka joko suoraan tai epäsuorasti kuvaavat työsuhteiden määräaikaaisuutta ja työllistymistä. Yhden vahvan tutkimusperinteen muodostavat tutkimukset työsuhteiden päättymisestä, joukkoirtisanomisista ja sen jälkeisestä työllistymisestä. Näissä tutkimuksissa nostettiin esille kysymys uudelleen työllistymisen vaikeudesta ja sosiaalisesta valikoivuudesta. Tutkimusten mukaan työpaikan menetys yli 50 vuoden iässä uhkasi katkaista työuran ja johtaa työntekijät määräaikaisten työsuhteiden, työttömyyden, tukitöiden ja uudelleen koulutuksen kierteseen. Irtisanomistutkimuksissa siis työsuhteiden määräaikaaisuutta ja epäjatkuvuutta tarkasteltiin työuran osana⁴. Tämän tutkimusperinteen mukaan talouden rakennemuutos, toimialarationalisoinnit ja teknologiset uudistukset uhkasivat yksilöiden työuran kehitystä ja usein samaan työnantajaan sidoksissa olevat työsuh-

teet olisivat vaihtumassa määräaikaaisiksi työsuhteiksi, mikä merkitsisi katkoksellista työuraa. Työsuhteiden epävakautumista pidettiin 1990-luvun alussa erityisesti miesten työuran kehitystä koskevana uutena piirteenä, sillä naisten työuralle epävakaus oli ominaista jo aikaisemminkin. Suomea koskevat havainnot olivat saman suuntaisia kuin mm. Britanniassa (Allen 1989), Ruotsista (Davies, Esseweld 1988; Edin 1988), Saksassa (Gerdes, Heseler, Osterland, Roth, Werner 1990) ja muissa maissa (Perrucci, Perrucci, Targ, Harry 1988; Hunnius 1988) tehdyt.

Toinen vahva tutkimusperinne nousee nuorten työmarkkinoille integroitumisen tutkimuksista⁵. Ensi kertaa työmarkkinoille hakeutuvien nuorten ammatillista liikkuvuutta – ammatin ja työnantajan useita vaihtoja – ei sinänsä ole pidetty erikoisena, vaan pikemminkin luonnollisena ilmiönä ja urakehityksen osana. Kun koulutusaikojen pidentymisen myötä hakeutumis- ja etsintävaihe muuttui vuosia kestäväksi epävarmuuden ajaksi, alettiin myös nuorten työmarkkinoille integroitumista tutkia työsuhteiden epävakautumisen näkökulmasta. Uralla etenemisen kannalta ensimmäiset kolme vuotta uuden työnantajan palveluksessa ovat tärkeimpiä, sillä sinä aikana työntekijät vaihtavat kaikkein todennäköisemmin ja useimmin työtehtäviä ja ammattia tai siirtyvät toisen työnantajan palvelukseen (Granqvist, Persson 1998). Miehillä ammatillinen liikkuvuus on yleensä ollut yleisempää ja jatkunut pidempään kuin naisilla.

ta kylläkin vuositason tehtyjen työkuukausien kestoja ja jaksottumista.

⁴ Koistinen, Salin, Tikka (1987); Alajärvi ym. (1989); Koistinen, Suikkanen (1990); Jolkkonen ym. (1991); Jolkkonen ym. (1992); Heikkilä ym. (1993); Hokkanen ym. (1993); Linnakangas (1997); Jolkkonen 1998; Kurvinen (1999).

⁵ Akavan jäsenkysely (1999); Detzel, Rubery (1998); Hammer (1996); Lewis, Shopley (1998); Nyyssölä, Pajala (1999); Parjanne (1997); Tapionlinna (1999); Viinämäki (1999); Suikkanen, Linnakangas, Martti, Karjalainen (2001); Kilpeläinen (2001).

Kolmantena suuntauksena voidaan pitää tutkimuksia, joissa on selvitelty määräaikaisten työsuhteiden yleisyyttä ja yleistymistä. *Kauhasen* (2001) tutkimuksen mukaan määräaikaisten työsuhteiden osuus näyttää kasvaneen Suomessa vuosina 1993–97. Sitä ennen, vuodesta 1989 vuoteen 1993, määräaikaisissa työsuhteissa oleiden määrä laski, sillä laman aikana yritykset vähensivät työvoimaansa ensin määräaikaisten työntekijöiden osalta. Vuoden 1997 jälkeen määräaikaisten työsuhteiden osuus on tasaantunut ja kääntynyt lievään laskuun. Vuonna 1997 julkisella sektorilla määräaikaisten työsuhteiden osuus nousi 20 %:iin ja yksityisen sektorin työvoimasta määräaikaisissa työsuhteissa oli 10 %. Joillakin aloilla ja yksiköissä, kuten sairaaloissa, määräaikaisen työvoiman osuus voi nousta jopa 30–40 %:iin työvoimasta.

Kauhasen (2001) tutkimus osoittaa, että määräaikaiset työsuhteet keskittyvät nuorimpiin ikäryhmiin ja siten työuran alkuun. Tämän rinnalla uudeksi ryhmäksi 1990-luvulla nousivat työntekijät, jotka rakennemuutoksen, työsuhteiden katkosten ja palvelujen yksityistämisen sekä free lance -tyyppisten työsopimusten yleistymisen kautta ovat ajautuneet pysyvästi katkokselliselle työuralle. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan vuonna 1997 yleisimpiä määräaikaisia työsuhteita olivat määräajaksi sovittu työ (40 %), sijaisuus ilman pysyvää tointa (20 %) ja työllistämistyöt (16–17 %).

Sutelan, Vänskän ja Notkolan (2001, 101–102) tutkimuksessa arvioidaan myös pätkätyötä tehneiden työllisyyttä. Tutkimuksen mukaan lama olisi heikentänyt lyhyissä työsuhteissa työskennelleiden työllisyyttä. Laman alussa, vuonna 1990, kolmannes pätkätyötä tehneistä oli onnistunut viiden vuoden jälkeen vakiinnuttamaan asemansa työmarkkinoilla. Pätkätyötä

tehneidenkin työllisyys kuitenkin parani sitä mukaan kun kysyntä elpyi. Sikäli kuin pätkätyötä tehtiin, oli sitä vapaaehtoisesti tekevien osuus kasvanut.

Määräaikaisten työsuhteiden, työllisyyden ja työttömyyden suhteesta on toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Yhden näkemyksen mukaan määräaikaisten työsuhteiden on nähty johtavan vakaampaan työuraan ja parantuneeseen työllisyyteen. Toisen näkemyksen mukaan määräaikaiset työsuhteet johtavat epävakaisiin työuriin ja työttömyyden uusiutumiseen. Työvoiman liikkuvuuden malleja, erityisesti sitä voivatko määräaikaiset työsuhteet toimia ponnahduslautana pysyvämpään työllistymiseen, on analysoitu vähän.

Määräaikaisten työsuhteiden yhteiskunnallisia vaikutuksia arvioitaessa on syytä erottaa mikro- ja makrotason hypoteesit. Mikrotasolla ponnahduslauta-idea sisältää oletuksen, että määräaikainen työ voi edistää yksilöiden etenemistä työttömien jonossa, sillä ottamalla vastaan määräaikaisen työn työtön voi edetä jonossa kohti parempia työllistymismahdollisuuksia. Näin työttömien asema voi parantua jonossa, vaikka työttömien jono ei lyhenisikään. Näin mikrotason vaikutukset voivat olla määräaikaisissa työsuhteissa olevien työllisyyden kannalta positiivisia, vaikka työllisyystilanne pysyisi-kin makrotasolla ennallaan. Makrotasolle sovellettuna taas argumentti, jonka mukaan määräaikaisilla työsuhteet voivat toimia työttömyysongelman ratkaisuna, sisältää oletuksen, että määräaikaiset työsuhteet luovat uusia työmahdollisuuksia ja siten vähentävät työttömyyden tasoa. Argumentti on erittäin kiinnostava mm. siltä kannalta, että alueellinen erilaistuminen on 1990-luvulla kasvanut ja uusien työmahdollisuuksia kaivataan erityisesti kehitysalueilla.

Mikrotasolla määräaikaiset työsuhteet ovat osoittautuneet odotettua heterogeenisemmiksi. Osa määräaikaisista työsuhteista voi sisäisillä työmarkkinoilla toimia sisäänpääsyporttina, mutta toiset taas ei (Dale, Bamford 1988). Joissakin maissa määräaikaisissa työsuhteissa olevat hyötyvät joistakin sosiaaliturvan muodoista samoin kuin vakituisissa työsuhteissa olevat ja näin ollen työsuhteiden määräaikaisuus voi olla joissakin yksilön elämäntilanteissa tai työuran vaiheissa jopa rationaalinen valinta (Delsen 1995). Tapaustutkimusten (Gonäs 1989; Seblsted, Schröder 1989; Nätti 1993) perusteella määräaikaiset työsuhteet voivat toimia myös reittinä pysyvämpään työllistymiseen, mutta työllisyysvaikutukset saattavat näkyä vasta viipeellä.

3. Tutkimusaineisto ja metodiset ratkaisut

Tutkimuksemme pohjautuu Tilastokeskuksen muodostamaan yksilökohtaiseen rekisteriaineistoon, joka edustaa Joensuun, Kokkolan, Lahden, Oulun ja Tampereen kaupunkiseutujen koko työikäistä väestöä vuosilta 1990–98. Aineisto sisältää tietoja noin 66 000 henkilön työelämään osallistumisesta, työttömyydestä, opiskelusta, toimeentulosta, muuttamisesta, asumisesta ja perheestä sekä puolison työmarkkinoille osallistumisesta. Aineisto antaa sekä kokonaiskuvan tutkittujen kaupunkiseutujen työikäisestä väestöstä että mahdollistaa yksilötasoisien työvoiman liikkuvuuden tarkastelun⁶.

Tutkimuksessa pyrimme käsittelemään rekistereistä koottua yksilökohtaista aineistoa pitkäaikaisanalyysin tavoitteiden mukaisesti. Py-

rimme ”virtaamien analyysiin” ts. tarkastelemaan yksilöiden työmarkkina-asemien muutosta. Yksilökohtainen pitkäaikaisanalyysi antaa tähän hyvän mahdollisuuden. Esimerkiksi vuonna 1990 päätöksissä olleita meidän on mahdollista seurata kahdeksan vuoden ajan. Kun tutkimusaineistomme kattaa lamavuodet 1990–92, laman jälkeiset siirtymävuodet 1993–95 sekä taloudellisen kasvun vuodet 1996–98, on meidän mahdollista tarkastella myös päätöksen pysyvyyttä ja virtaamia työllisyystilanteen mukaan.

Käsitteet, kuten päätöstyö ja työllisyys, määritellään ilmiöiden keston mukaan. Tarkoitamme päätöstyöllä vuoden aikana toteutuneita alle vuoden kestäneitä työsuhteita. Määrittelemme vuosittain päätöstyöntekijöiksi työlliset⁷ 15–64-vuotiaat palkansaajat, jotka ovat työskennelleet alle vuoden kestäneissä työsuhteissa ja jotka eivät ole ko. vuonna olleet työvoiman ulkopuolella. Päätöstyöllä voi olla useita eri muotoja. Päätöstyöntekijä voi olla palkkatyössä koko vuoden ajan, mutta hänellä on vuoden aikana useita työsuhteita. Toisen ryhmän muodostavat päätöstyöntekijät, jotka ovat vuoden aikana vain yhdessä, alle vuoden kestävässä työsuhteessa. Kolmanteen päätöstyön tekijöiden ryhmään kuuluvat henkilöt, jotka ovat vuoden aikana useissa työsuhteissa, mutta työsuhteiden yhteenlaskettu kesto on alle vuoden.

Arvioimme päätöstyön työllisyysvaikutuksia (mikrotason työllisyysvaikutus) vuosittaisten työ- ja työttömyyskuukausien muutoksilla. Työllisyyden paranemista arvioidaan vuosittaisilla työ- ja työttömyyskuukausien keskiarvoilla sekä sen mukaan miten päätöstyöntekijät sijoittuvat työllisyyden kestoja kuvaaviin ryh-

⁶ Ks. Jolkkonen, Koistinen (2001); Jolkkonen, Kilpeläinen, Koistinen (2001); Koistinen (2001).

⁷ Työllisiksi on määritelty henkilö, jotka ovat vuoden aikana vähintään 4 kk työssä.

Taulukko1. Pysyvissä työsubteissa olleiden ja pätkäytyötä tehneiden %-osuudet työllisestä työvoimassa vuosina 1990–98.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Pysyvä työ	69,9	73,6	75,7	76,4	74,0	68,8	66,0	67,3	66,3
12 kk työ pätäkissä	12,6	10,6	9,2	8,3	8,7	10,4	15,6	13,3	14,3
Pätkätyössä opiskelun ohella	5,0	4,4	3,2	3,7	3,9	4,7	4,9	5,4	5,8
alle 12 kk:n työ pätäkissä	6,7	7,0	8,0	8,2	9,1	11,5	6,9	7,1	6,5
alle 12 kk:n työ pätäkissä	5,7	4,5	3,8	3,5	4,2	4,5	6,6	6,9	7,1

miin: työllisiin, vajaa- ja alityöllisiin sekä ei-työllisiin⁸.

4. Tuloksia

4.1. Pätkäytyö ja sen tekijät – ilmiön yleisyys

Pätkäytyöntekijöiden⁹ osuus koko työllisestä työvoimasta vaihteli Joensuun, Kokkolan, Lah-

⁸ Ilmiön keston mukaan olemme jakaneet työlliset seuraaviin ryhmiin: Pysyvästi työllistyneet, joiksi luetaan ne, jotka ovat tarkasteltuna vuonna olleet työssä vähintään 10–12 kuukautta tai kahtena perättäisenä vuotena yhteensä vähintään 20 kk työssä. Vajaatyölliset, joiksi luetaan ne, jotka ovat olleet tarkasteluvuonna työssä 7–9 kk tai kahtena perättäisenä vuonna yhteensä 14 kk ja siitä tarkasteluvuonna vähintään 6 kk. Alityölliset, joiksi luetaan ne, jotka ovat olleet tarkasteltuna vuonna työssä 4–6 kk tai kahtena perättäisenä vuotena yhteensä 8 kk, josta vähintään 4 kk tarkasteluvuoden aikana. Ei-työlliset, joiksi luetaan ne, jotka ovat tarkasteltuna vuonna olleet työssä 0–3 kk.

⁹ Pätkäytyöksi on määriteltiin työ, joka on kestänyt 12 kk, mutta tehty useassa työsubteissa tai työ, joka on kestänyt alle 12 kuukautta, mutta tehty joko yhdessä tai useammissa työsubteissa Pätkäytyöntekijän määritelmä on tässä tutkimuksessa tiukka, sillä pätkäytyöntekijöiksi on luokiteltu työikäisestä väestöstä ne, jotka ovat olleet kunakin vuonna vähintään 4 kk työssä ja jotka ovat kuuluneet koko vuoden työvoimaan. Mukaan on luettu myös työvoimakoulutuksessa olleet, mutta ei esimerkiksi henkilöitä, jotka ovat olleet osan vuotta hoitovapaalla.

den, Oulun ja Tampereen kaupunkiseuduilla vuosina 1990–98 20–29 %:n välillä. Pätkäytyötä tehneiden määrä väheni laman aikana ja alkoi kasvaa rakennemuutoksen ja talouskasvun aikana. Pätkätyötä tehtiin eniten yhteiskunnallisten palvelujen aloilla, teollisuudessa, kaupan ja rakentamisen aloilla. Yhteiskunnallisten palvelujen osuus oli selvästi suurin, yli 45 %. Yhteiskunnallisten palvelujen osuus pätkätyöiden alana kasvoi huippuunsa vuonna 1996, jolloin yhteiskunnallisissa palveluissa toimi peräti 64 % ko. vuonna pätkätyöhön siirtyneistä ja 60 % jo edellisellä vuonnakin pätkätyötä tehneistä. Toisella sijalla oli teollisuus, jonka osuus oli 11 %. Seuraavaksi eniten pätkätyötä tehtiin kaupan (7 %) ja rakentamisen (6 %) aloilla.

Taulukko 1 osoittaa, että pätkäytyö ei välttämättä johda vajaa- tai alityöllisyyteen. Koko vuoden kestävä pätkäytyö olikin yleisin pätkätyön tekemisen muoto. Sen osuus laski ja kasvoi selvästi työvoiman kysynnän mukaan. Suhdannetekijä onkin vahva selittäjä kaikissa pätkätyön muodoissa.

Vähän yli puolet pätkätyön tekijöistä oli miehiä. Vain vuonna 1996, jolloin pätkätyön määrien kehityksessä saavutettiin vuoden 1998 ohella toinen huippu, naisten osuus (56 %) kohosi suuremmaksi kuin miesten. Miesten osuus korostui niiden pätkäytyöntekijöiden kohdalla, jotka vuodesta toiseen pysyivät pät-

Taulukko 2. Uudet ja jatkavat pätkäyöntekijät ikäryhmittäin vuosina 1990–98.

Ikä-ryhmä	1991		1992		1993		1994		1995		1996		1997		1998	
	Uudet	Jatka- vat	Uudet	Jatka- vat	Uudet	Jatka- vat	Uudet	Jatka- vat	Uudet	Jatka- vat	Uudet	Jatka- vat	Uudet	Jatka- vat	Uudet	Jatka- vat
Alle 21	5,4	1,3	3,2	1,0	2,6	1,0	2,7	0,2	2,5	0,2	1,6	0,4	2,3	0,2	3,7	0,7
21–34	51,2	37,6	52,0	34,9	48,7	32,9	51,8	32,9	48,9	34,9	40,3	33,1	48,2	32,9	48,0	33,9
35–44	25,6	31,4	26,2	32,6	27,5	33,5	26,6	31,8	26,1	30,5	31,0	30,8	28,1	33,4	26,3	32,0
45–57	16,3	26,8	17,3	27,9	19,4	30,0	26,6	32,4	21,1	21,5	25,8	32,7	20,3	31,1	21,0	30,8
Yli 57	1,5	2,9	1,2	3,6	1,8	3,0	17,4	32,4	1,5	2,9	1,3	3,0	1,0	2,4	1,1	2,7

kätyössä. Tämä ennako-odotusten vastainen tulos selittyy sillä, että tekniikan ja rakennusalan ammateissa on paljon sekä pätkätyötä että miehiä.

Älttäen pätkätyön tekijät olivat useimmiten 21–34-vuotiaita, siis työuransa alkuvaiheessa olevia. Tämä ryhmä muodosti 51 % pätkäyöntekijöistä vuonna 1991. Toiseksi suurin ikäryhmä oli 35–44-vuotiaat, joiden osuus oli 26 % ja kolmanneksi suurin ryhmä (16 %) 45–57-vuotiaat. Myöhemmin 21–34-vuotiaiden osuus alkoi laskea ja putosi vuonna 1994 40 %:iin ja vastaavasti 45–57-vuotiaiden pätkäyöntekijöiden osuus kasvoi kohoten 25 %:iin pätkätyön aloittaneista. Näin pätkätyöstä tuli yhä enemmän työuran keskivaiheen ilmiö. Tämä korostuu vuodesta toiseen pätkätyötä tehneiden kohdalla, joiden keski-ikä on korkeampi kuin pätkätyön aloittaneiden keski-ikä. Vuodesta 1994 alkaen 45–57-vuotiaiden pätkätyössä jatkaneiden osuus nouseekin jo kolmannekseen.

Koulutusaloittain eniten pätkäyöntekijöitä oli tekniikan ja luonnontieteellisen (23 %), hoitoalan (20 %) sekä kaupallisen, toimisto- ja yhteiskunnallisen koulutuksen saaneissa (15 %). Koulutustason mukaan suurin osa (28 %) pätkäyöntekijöistä omasi vain alemman keskiasteen tutkinnon. Ylempi keskiasteen tutkinto oli 18 %:lla ja ylempi kandidaatin tutkinto 13

%:lla. Ylemmän keskiasteen ja kandidaatin tutkinnon suorittaneiden merkittävä osuus selittyy sillä, että yhteiskunnallisten palvelujen aloilla näiden tutkintojen suorittajia on paljon ja toisaalta valtion ja kuntien töissä käytetään paljon määräraikaista työvoimaa. Pätkäyöntekijöiden koulutustausta ei olennaisesti vaihdellut vuosina 1991–98.

4.2. Pätkätyön kesto ja toistuvuus

Tutkimusaineiston perusteella pätkätyö näyttäisi olevan pääsääntöisesti tilapäinen ja tiettyihin elämäntilanteisiin ja työmarkkina-asemiin liittyvä ilmiö. Pätkätyösuhteista nimittäin suurin osa päättyi yhden tai kahden vuoden kuluessa siitä vuodesta jolloin ne olivat alkaneet. Vuosina 1990–93, jolloin pätkätöiden määrä supistui hieman alle 30 %:lla, päättyi pätkätyö 2/3:lla sen tekijöistä jo aloittamista seuraavan vuoden aikana. Vuodesta 1994 alkaen päätymisen tahti hidastui, mutta pääsääntöisesti (yli 80 %:lla) pätkätyöt päättyivät aloittamisvuotta seuraavien kahden vuoden sisällä (taulukko 3).

Saadaksemme tarkemman kuvan pätkätyön pysyvyydestä ja toistuvuudesta, olemme rakensaneet asetelman, joka havainnollistaa pitkäaikaisanalyysin keinoin pätkätyösuhteissa tapahtuvia virtaamia.

Taulukko 3. Vuosina 1990–97 pätkätyöt aloittaneiden pätkätyön päättymisvuosi.

Päättymisvuosi	Alkamisvuosi							
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1991	65,4							
1992	17,6	73,1						
1993	6,2	16,7	75,3					
1994	2,8	4,7	14,0	75,9				
1995	1,7	1,7	3,9	13,2	70,8			
1996	1,4	1,0	2,1	4,3	15,6	73,3		
1997	0,9	0,7	1,4	2,1	6,1	12,7	71,5	
1998	0,5	0,6	0,7	0,7	2,7	5,5	14,2	68,0
jatkuu 1998	3,5	1,7	2,6	4,0	4,8	8,5	14,3	32,0

Taulukko 4. Pätkätyöntekijöiden työllisyyden muutokset pätkätyön aloittamisvuotta seuraavien neljän vuoden aikana.

Vaihtoehto	Seurantavuodet				Pätkätyön alkamisvuodet				
	1	2	3	4	1990	1991	1992	1993	1994
1	1	1	1	1	12,6	4,6	4,3	3,8	3,9
2	1	1	1	0	3,7	2,3	1,9	2,3	2,2
3	1	1	0	1	1,2	1,1	1,0	0,9	1,1
4	1	1	0	0	5,6	3,3	3,5	2,9	3,4
5	1	0	1	1	1,1	0,9	0,7	1,4	1,1
6	1	0	1	0	1,1	1,6	1,7	1,5	2,1
7	1	0	0	1	1,9	1,8	1,7	2,6	1,5
8	1	0	0	0	12,4	10,0	8,8	8,0	8,3
9	0	1	1	1	1,2	0,7	1,2	1,8	2,4
10	0	1	1	0	1,1	1,3	1,5	1,7	2,1
11	0	1	0	1	0,6	1,0	1,7	1,7	1,9
12	0	1	0	0	4,7	5,5	6,9	5,9	8,0
13	0	0	1	1	1,2	2,3	2,9	3,6	3,0
14	0	0	1	0	3,6	6,1	6,8	6	5,7
15	0	0	0	1	4,3	6,6	9,4	7,5	6,7
16	0	0	0	0	43,6	51,1	46,2	48,5	46,7

Taulukon 4 asetelma on seuraava: Vuosina 1990–94 pätkätyössä olleiden myöhempää työllisyyttä – pätkätyö vs. ei-pätkätyö – seurattiin yksilötasolla neljän vuoden ajan. Pätkätyön tekeminen ”on” ja ”ei” vaihtoehtoina tuottaa neljän vuoden seuranta-aikana 16 eri vaihtoehtoa¹⁰. Nämä vaihtoehdot on kuvattu taulukon vasemmassa reunassa 0 ja 1 vaihtoehdoin, joista

toa¹⁰. Nämä vaihtoehdot on kuvattu taulukon vasemmassa reunassa 0 ja 1 vaihtoehdoin, joista

¹⁰ Asetelma on neljän eri ajankohdan mittaustilanteeseen perustuvan Markovin ketjun mukainen (Mooijaart 1998, s. 340–349).

0= ”ei-pätkätyössä” ja 1= ”pätkätyössä”. Asetelmaa oikealle seuraavat sarakkeet ja siinä esiintyvät prosenttiluvut kuvaavat puolestaan sitä kuinka suuri osa (%) ko. vuonna pätkätyön aloittaneista oli vasemmassa laidassa kuvatus vaihtoehdon mukaisessa työllisyydessä alkamivuotta seuraavien neljän vuoden ajan. Seuranta kattaa siis viisi vuotta, joista neljä vuotta ovat pätkätyön aloittamisvuoden jälkeisiä vuosia. Havaintoaineistossa ovat mukana vain ne, jotka ovat kuuluneet työvoimaan¹¹ koko seuranta-ajan.

Asetelmasta käy ilmi, että ne pätkätyöntekijät, jotka olivat aloittaneet pätkätyöt vuonna 1990, ja joiden kohdalla seuranta koskee vuosia 1991–94, jäivät muita useammin pätkätyöntekijöiden asemaan. Vuonna 1990 pätkätyöt aloittaneista 12,6 % (vaihtoehto 1) pysyi koko neljän tarkasteluvuoden ajan pätkätöissä. 43,6 % heistä (vaihtoehto 16) irrottautui pätkätöistä kokonaan. Myöhemmin vuosina 1991–94 pätkätyöt aloittaneet olivat selvästi onnekaampia, sillä heidän kohdallaan pysyvästi pätkätöissä pysyneiden osuus laski 4 %:iin ja kokonaan siitä irrottautuneiden osuus kohosi. Tulokset voidaan tiivistää kolmeksi päähavainnoksi:

- Joko täysin tai suurimmaksi osaksi pätkätyöstä vapautuneita oli neljän seurantavuoden aikana n. 65 % pätkätyötä tehneistä. Poikkeuksen muodostaa seurantavuosi 1996, jolloin joko kokonaan tai suurimmaksi osaksi pätkätyöstä vapautuneita oli 2/3 vuonna 1992 pätkätyön aloittaneista.

- Joko kokonaan tai suurimmaksi osaksi pätkätyöhön jääneitä oli vuonna 1990 pätkätyötä tehneistä 19 %, mutta myöhemmin pätkätyön aloittaneiden keskuudessa näiden osuus laski alle 8 %:iin.
- Vaihtuvissa pätkätyöasemissa pysyneiden osuus oli vuonna 1990 pätkätyötä tehneillä 14 %, mutta kasvoi myöhempinä tarkasteluvuosina noin 20 %:iin.

Toimialoittain tarkastellen suurin osa (56 %) vuonna 1994 aloitetuista ja sen jälkeen 4 vuotta pätkätöitä tehneitä oli yhteiskunnallisten palvelujen aloilla. Toiseksi eniten pitkään pätkätöitä tehneitä oli teollisuudessa (13 %), kolmanneksi eniten kuljetuksen (10 %) ja neljänneksi eniten kaupan (7 %) alalla. Yhteiskunnallisten palvelujen alalla tehtiin siis paljon 5 vuotta jatkuneita pätkätöitä, kun taas muilla toimialoilla valtaosa pätkätöistä päättyi jo aloittamisvuoden jälkeen. Esimerkiksi 76 % sähkö-, kaas- ja vesihuollon, 68 % rahoitusalan ja 60 % teollisuuden ja kuljetusten aloilla tehdyistä pätkätöistä päättyi aloitusvuonna, kun vastaava luku yhteiskunnallisten palvelujen aloilla oli vain 35 %.

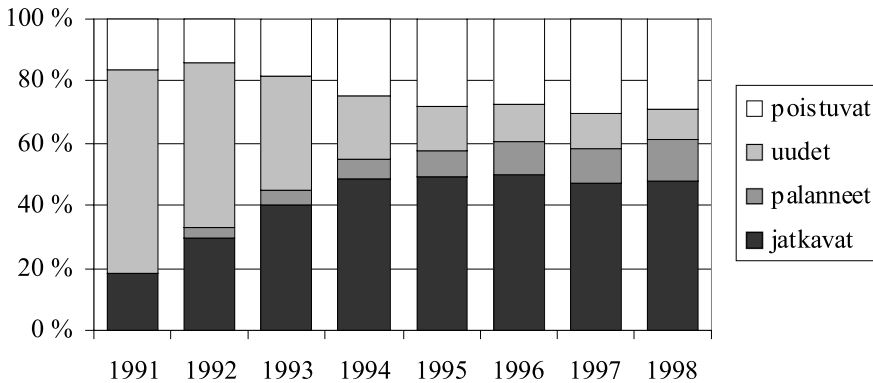
Koulutusalan mukaan eniten pitkään pätkätyötä tehneitä oli vuonna 1994 pätkätyön aloittaneissa, tekniikan ja luonnontieteellisen koulutuksen (26 %), kaupallisen, toimisto- ja yhteiskunnallisen alan koulutuksen (17 %) sekä hoitoalan koulutuksen (16 %) saaneissa.

Myös ikä ja sukupuoli vaikuttavat pätkätyön pitkittymiseen. Määrällisesti ja suhteellisesti eniten pätkätyötä tekivät 21–34- sekä 35–44-vuotiaat. Näissä ikäryhmissä oli myös eniten niitä, jotka olivat pätkätyössä 5 vuotta. Kaikkiaan 2/3 viisi vuotta pätkätöitä tehneistä sijoittui näihin kahteen ikäryhmään. Pisimpään pätkätyötä tehdään siis vaiheessa, jota voidaan

¹¹ Työvoimaan kuulumisessa olemme käyttäneet määritelmää että henkilön on tullut kuulua työvoimaan kunakin vuonna vähintään 4 kk.

Kuvio 1. Vaihtuvuus työttömien jonossa 1991–1998

pitää työuran vakiintumisen vaiheena. Osalla pätkätyötä tehneistä työura näyttäisi vakiintuvan pätkätyöksi, jota tehdään useimmiten yhteiskunnallisten palvelujen alalla ja yrityksissä, joissa työnantajana on valtio, kunta tai osakeyhtiö. Naiset tekivät pätkätyötä pitempään kuin miehet.

4.3. Voiko pätkätyön avulla edetä työttömien jonossa

Ponnahduslauta-idean mukaisesti määräaikainen työ voi edistää yksilöiden etenemistä työttömien jonossa, vaikka työttömien jono ei lyhenisikään. Väitteen testaamiseksi konstruoinme pitkittäisaineistosta työttömien jonon. Yksilö määriteltiin kuuluneeksi työttömien jonoon mikäli hän oli vuoden aikana vähintään 6 kuukautta työttömänä. Jonon määrittämisen lähtövuotena on vuosi 1990, joten vuodesta 1991 lähtien on mahdollista vuosittain erottaa uudet jonoon tulijat, jonossa jatkavat, jonoon palaavat ja sieltä poistuvat (kuvio 1).

Vuosina 1991–92 työttömien jonossa olleista suurin osa oli uusia: vuonna 1991 jonoon

tulleita oli uusia 78 % ja vielä seuraavanakin vuonna 61 %. Jono alkoikin kasvaa juuri lama-vuosina 1991–92. Työttömien jono viisinkertaistui vuodesta 1990 vuoteen 1994, jolloin jono olo pisimmillään. Vielä vuonna 1993 jonoissa olleista oli uusia 44 %, mutta vuodesta 1995 lähtien jonoissa olevista oli vuosittain uusia alle viidesosa. Vuodesta 1995 lähtien jono lyheni vuosittain 6–10 %:a.

Jonossa oleville ja jonosta poistuneille on laskettu jonossa oloaika vuosina¹² vuodesta 1990 lähtien. Taulukko 5 kuvaa jonotusaikoja työttömien jonossa. Vuonna 1991 jonoissa olleista työttömistä 78 % oli ollut jonossa vasta ko. vuoden ja loput olivat tulleet jonoon joko edellisellä tai sitä edeltävänä vuosina. Jonotusajat pitenevät huomattavasti vuodesta 1994, jolloin 64 % jonoissa olleista oli ollut jonossa vä-

¹² Niille, jotka ovat olleet jonossa vuodesta 1990 lähtien, on jonossa oloaika laskettu vuodesta 1990 lähtien, sillä työttömyyden kestosta ei ole tietoa ennen vuotta 1990. Jonoon uudestaan palaaville jonossa oloaika on laskettu erikseen kullekin jaksolle, joten vuoden jonossa olleiden määrä sisältää sekä uudet tulijat että jonoon palaajat.

Taulukko 5. Työttömien jono 1991–1998.

Vuosi	poistuvat yht. %	Jonossa oloaika ennen jonosta poistumista							Jonossa olevien jonotusaika vuosina									Jonossa Yht. %	
		-8	-7	-6	-5	-4	-3	-2	-1	1	2	3	4	5	6	7	8		9
1991	100							100,0	78,1	21,9								100	
1992	100							13,6 86,4	65,6	25,5	8,9							100	
1993	100							4,8 18,3 76,9	50,6	29,8	14,3	5,3						100	
1994	100							2,1 8,7 28,4 60,8	36,0	29,1	19,5	10,9	4,4					100	
1995	100							1,7 5,7 14,7 31,2 46,7	31,5	20,5	19,1	15,3	9,5	4,1					100
1996	100							1,6 4,8 11,1 16,7 23,0 42,9	31,1	17,3	13,2	14,1	12,1	8,4	3,8				100
1997	100							1,3 4,2 8,0 12,5 11,6 20,2 42,2	31,9	16,3	10,5	9,7	10,3	10,1	7,5	3,7			100
1998	100							1,4 3,7 6,8 7,5 8,5 10,5 19,2 42,5	32,4	16,4	9,9	7,1	8,0	8,1	8,2	6,6	3,4		100

hintään kaksi vuotta. Vuodesta 1995 lähtien vuoden jonossa olleiden, uusien ja jonoon palanneiden, osuus vakiintui hieman alle kolmanneksen. Kahdesta neljään vuotta jonottaneiden osuus laski hieman vuosina 1994–98, mutta yli 5 vuotta jonossa olleiden osuus kasvoi vielä vuosina 1996–97. Vuonna 1998 työttömien jonossa olleista 3 % oli ollut yhdeksän peräkkäisen vuoden aikana vähintään 6 kk työttömänä.

Jonotusaikojen pidentyminen heijastuu jonosta poistuneiden jonossa oloaikoihin. Vuodesta 1995 lähtien hieman yli 40 % jonosta poistuneista oli jonossa vain yhden vuoden ja noin 20 % kaksi vuotta. Kuitenkin 40 % jonosta poistuneista oli jonottanut vähintään kolme vuotta.

Pätkätyön merkitystä työttömien jonossa etenemiseen ja työllistymiseen on analysoitu siten, että jonossa olevat on jaettu kahteen ryhmään: pätkätyötä tehneisiin, jotka ovat olleet vuodessa vähintään 4 kk työssä, ja ei-pätkätyötä tehneisiin. Tässä tarkastelussa pätkätyötä tehneet työllistyvät muita jonossa olleita paremmin. Vuosina 1992–98 noin viidesosa työttömien jonossa olleista oli työssä vähintään 4 kk vuodessa (taulukko 6).

Taulukko 6 osoittaa selvästi, että ne työttömien jonossa olleet, jotka olivat tehneet pätkätyötä, olivat työllistyneet paremmin kuin ne, jotka eivät olleet tehneet pätkätyötä, kun työllistymistä arvioidaan kertyneiden työkuukausien määrällä.

4.4. Pätkätyön jälkeinen työllisyys

Jonohypoteesin mukaan pätkätyö voi olla silta työllisyyteen, jos se auttaa ”ohittamaan jonsa” muita työnhakijoita ja jos pätkätyö auttaa sijoittumaan muita kilpailijoita paremmin pysyvään työhön¹³. Tulostemme mukaan suurimmalle osalle pätkätyöntekijöistä pätkätyö näyttäisi olevan askel kohti pysyvämpää, koko vuo-

¹³ Aikaisemmassa tutkimuksessa (Koistinen 2001) olemme osoittaneet, että vajaa- ja alityöllisten asemista työtä hakevat sijoittuivat yleensä paremmin pysyvään työllisyyteen kuin esim. pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömien asemasta työtä hakevat ja pärjäivät vastavalmistuneiden kanssa yhtä hyvin työmarkkinoilla, vaikka heidän koulutustasonsa oli alempi kuin vastavalmistuneiden. Tässä tutkimuksessa käytettävä pätkätyöntekijän käsite ei ole sama kuin edellä mainittu vajaa- ja alityöllisten käsite, mutta osittain verrannollinen.

Taulukko 6. Työttömien jonossa 1991–97 olleiden pätkätyöntekijöiden työllistyminen 1991–98.

Pätkätyön tekeminen Seurannan lähtövuonna		Työvoimaan kuuluneiden työssäolon keskimääräinen kesto (kk)							
		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1991	Ei-pätkätyössä	0,8	2,6	2,0	2,4	3,1	3,8	4,3	4,7
	Pätkätyössä	5,1	3,5	3,2	3,6	4,3	4,8	5,3	5,8
1992	Ei-pätkätyössä		0,7	2,1	2,6	3,5	4,3	4,9	5,6
	Pätkätyössä		5,1	3,3	4,3	5,1	5,9	6,3	6,9
1993	Ei-pätkätyössä			0,5	2,2	3,4	4,5	5,1	5,8
	Pätkätyössä			5,0	4,0	5,3	6,2	6,8	7,4
1994	Ei-pätkätyössä				0,5	2,5	3,7	4,5	5,2
	Pätkätyössä				5,1	4,7	6,1	6,7	7,4
1995	Ei-pätkätyössä					0,5	2,7	3,5	4,5
	Pätkätyössä					5,1	4,9	6,2	6,8
1996	Ei-pätkätyössä						0,5	2,6	3,7
	Pätkätyössä						5,1	4,8	5,9
1997	Ei-pätkätyössä							0,5	2,5
	Pätkätyössä							5,1	5,2

Taulukko 7. Laman (1990–92) ja siirtymäkauden (1993–95) aikana pätkätyön aloittaneiden työllistyminen (%).

Työllisyys	Pätkätyön aloitusajankohta								
	1990–92						1993–95		
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Työlliset	62,4	60,2	61,2	64,0	65,4	65,6	71,9	72,2	71,7
Vajaatyölliset	5,74	5,5	5,8	5,5	5,01	5,2	6,6	5,6	6,1
Alityölliset	6,7	7,5	6,5	6,6	5,7	5,4	6,2	5,3	4,9
Ei-työlliset	25,2	26,9	26,6	24,1	23,9	23,8	15,3	16,8	17,3

den kestävää työllisyyttä. Pätkätyön positiivinen työllisyysvaikutus eriytyy kuitenkin talouden suhdannetilanteen, toimialan ja kaupunki-seudun sekä työntekijän iän, koulutusalan ja sukupuolen mukaan.

Taulukon 7 mukaan pätkätyöntekijät työllistyivät pätkätyön aloittamista seuraavina vuosina pääsääntöisesti pysyvästi ja tämä työllisyy-

den taso säilyi tai kohosi aloittamista seuranneiden vuosien aikana. Taulukossa on eroteltu pätkätyötä lamavuosina 1990–92 tehneet ja siirtymäkaudena 1993–95 pätkätyön aloittaneet. Ero näiden kahden ryhmän kesken on selvä. Lamavuosina pätkätyötä tehneistä työllistyi pysyvästi yli 60 %, mutta siirtymäkaudella pätkätöitä tehneiden kohdalla se kohosi yli

Taulukko 8. Pätkätyötä tehneiden työkuukausien keskiarvot ikäryhmittäin ja kaupunkiseuduittain vuosina 1991, 1994 ja 1997.

Vuosi/ Seutu	Ikäryhmä					Yhteensä
	Alle 21	21–34	35–44	45–57	Yli 57	
1991						
Lahden	10,2	11,0	11,1	11,1	11,7	11,0
Joensuun	7,1	10,7	11,0	10,8	11,3	10,7
Kokkolan	11,6	10,5	10,6	11,2	11,3	11,7
Oulun	10,3	10,9	11,0	11,3	10,1	10,9
Tampereen	10,1	11,0	11,2	11,1	11,3	11,0
1994						
Lahden	8,9	9,5	10,3	10,3	10,6	9,9
Joensuun	8,0	9,4	10,3	10,6	11,8	9,9
Kokkolan	9,0	9,4	9,8	10,6	–	9,8
Oulun	9,0	9,8	10,4	10,2	10,6	10,1
Tampereen	8,2	9,7	10,3	10,4	11,7	10,0
1997						
Lahden	10,0	10,4	10,3	10,9	11,3	11,5
Joensuun	10,0	10,0	10,4	10,1	11,4	10,2
Kokkolan	9,6	10,1	10,6	10,9	9,3	10,5
Oulun	10,1	10,3	11,0	10,0	11,9	10,7
Tampereen	10,1	10,6	10,8	10,8	11,6	10,7

70 %:iin. Lamakaudella pätkätyöt aloittaneiden ryhmässä on myös selvästi suurempi osa niitä, joilla työssäolokuukausia oli alle 4 kk vuodessa. Parantuneella kysynnällä on siis selvä positiivinen vaikutus myös pätkätyötä tehneiden työllisyyden paranemiseen.

Samalla tavalla kuin talouden suhdanne vaikuttaa pätkätyötä tehneiden myöhempään työllistymiseen, vaikuttavat siihen myös alueelliset tekijät. Niin lamavuosina, siirtymäkaudella kuin kasvunkin kaudella parhaiten pätkätyöntekijät työllistyivät Oulun, Tampereen ja Lahden kaupunkiseuduilla ja heikoimmin Joensuun kaupunkiseudulla. Kokkolan kaupunkiseudulla pätkätyöntekijät työllistyivät hieman paremmin kuin Joensuun kaupunkiseudulla. Oulussa ja Tampereella yhteiskunnalliset pal-

velut olivat merkittävässä asemassa pätkätyöntekijöiden työllistämässä, kun taas Lahdessa korostui teollisuuden osuus ja samalla se, että teollisuus tarjosi työmahdollisuuksia niin nuorille kuin vanhemmillekin työntekijöille. Sen sijaan Joensuun kaupunkiseutu osoittautui, varsinkin laman ja siirtymäkauden aikana, selvästi heikoimmin nuoria, alle 21-vuotiaita, työllistäväksi kaupunkiseuduksi. Tilanne kuitenkin parani vuosina 1994–98, jolloin työvoiman kysynnän kasvu kohdistui erityisesti nuoriin pätkätyötä tehneisiin.

Taulukosta 8 on osoitettavissa selvästi alueen, suhdanteen ja iän vaikutus työllisyyteen. Vaikka Oulun, Tampereen ja Lahden kaupunkiseudut tarjosivat yleensä muita parempia työllistymisen mahdollisuuksia pätkä-

työntekijöille, eivät ne kuitenkaan olleet samanlaisia alueita esim. nuorten ja yli 57-vuotiaiden pätkätyöntekijöiden työllistymisen kannalta, sillä heille Lahden kaupunkiseutu tarjosi muita seutuja paremmat mahdollisuudet työllistyä. Työvoiman kysynnän yleinen paraneminen taloudellisen kasvun kaudella, vuosina 1996–98, on tasoittanut niin alueiden kuin eri ikäryhmiinkin kuuluvien pätkätyöntekijöiden työllisyyttä. Tämä on osoitettavissa sekä työkuukausien määrän lisääntymisenä ja tasoittumisena että työttömyyskuukausien määrän vähenemisenä ja tasoittumisena.

Yllättävänä tuloksena voidaan pitää sitä, että mitä pidempään pätkätyötä on tehnyt sitä enemmän niissä toimineilla oli työkuukausia vuosittain. Tämä voitiin osoittaa sekä tehtyjen työkuukausien keskiarvoluvuilla että sen perusteella, miten pätkätyöntekijät jakautuivat työllisyyden kestoja kuvaaviin luokkiin.

Yli puolet kaikista vuonna 1994 pätkätyön aloittaneista teki töitä 10–12 kk vuodessa. Työkuukausien vuosittainen määrä kuitenkin kasvoi systemaattisesti mitä useamman vuoden henkilö on tehnyt pätkätyötä. Niinpä 5 vuotta pätkätyötä tehneistä yli 80–90 % oli täystyöllisiä, kun täystyöllisyyttä mitataan vuosittain tehdyillä työkuukausien (10–12 kk) määrällä. Työkuukausien määrä näyttää myös lisääntyvän aloittamisvuotta seuraavina vuosina. Viisi vuotta pätkätyötä tehneillä työkuukausia kertyi niin miehille kuin naisillekin aloittamisvuonna 1994 11 kk ja sitä seuraavina vuosina 12 kk. Parhaimmat työllisyysmahdollisuudet pitkään pätkätyötä tehneillä oli Lahden, Kokkolan ja Tampereen kaupunkiseuduilla, mutta erot kaupunkiseutujen kesken eivät olleet merkittävät. Tulos voidaan tulkita sekä niin, että pätkätyön hyväksyminen on merkinnyt yksilöille työllisyyden paranemista ja niin, että mitä il-

meisimmin tietty osa yrityksistä on siirtynyt työvoiman käytössä pätkätyöperusteiseen työvoiman rekrytointikäytäntöön.

4.5. Pätkätyö työuran osana

Tulostemme mukaan pätkätyöhön päätyneiden työurat vaihtelivat suhdannekehityksen mukaan. Vuonna 1993 pätkätyöhön päädyttiin useimmiten (32 %) ainakin kolme tai kaksi vuotta kestäneestä pysyvästä työstä, ammatillisen tutkinnon suorittamisen tai opiskelun jälkeen (17 %), pätkätyöuralta (14 %) tai pitkittyneen työttömyyden jälkeen (11 %). 1990-luvun loppupuolella pätkätyöhön siirryttiin yhä enemmän myös pitkittyneen tai toistuvan työttömyyden jälkeen.

Voisi olettaa, että kaikki pätkätyötä tehneet pyrkisivät aikaisemmasta työmarkkina-asemaansa riippumatta työllistymään koko vuodeksi, mutta kohdistuuko työvoiman kysyntä samalla tavalla kaikkiin ryhmiin. Analysoimme eri asemista pätkätyöhön päätyneiden työllisyyden kehitystä seuraamalla pätkätyöhön päätyneiden myöhempää työllistymistä. Taulukossa 9 on esitetty tulokset vuonna 1993 pätkätyöhön päätyneiden suurimpien ryhmien osalta.

Taulukon 10 mukaan eniten työkuukausia kertyi niille pätkätyön tekijöille, jotka päätyivät pätkätyöhön useamman vuoden jatkuneesta pysyvästä työstä tai työllistyivät uudestaan pätkätyöhön yhden tai kahden vuoden kuluttua siitä, kun olivat edellisen kerran olleet pätkätyössä. Myös työvoiman ulkopuolelta tulleet työllistyivät hyvin, mutta heidän ryhmänsä oli pieni. Työllisyyskuukausien keskimääräinen kesto vaihteli 7:stä 11:een. Vähiten työkuukausia kertyi toistuvasti tai pitkään työttömänä olleille. Tehtyjen työkuukausien määrän perusteella toistuvasti pätkätyöhön palaavat ovat hie-

Taulukko 9. Eri työmarkkina-asetista pätkätyöhön päätyminen 1993–1998 (%).

Työmarkkina-asema ennen pätkätyön aloitusta	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3 vuotta pysyvässä työssä	25,0	20,8	22,0	28,3	17,6	18,5
2 vuotta pysyvässä työssä	7,0	5,5	5,5	5,9	6,6	7,6
Vailla ammatillista koulutusta oleva nuori	5,9	4,6	3,7	2,9	3,5	6,1
Vastavalmistunut tai opiskelija	17,0	18,0	17,9	16,7	19,6	20,4
Toistuvasti tai pitkään työttömänä ollut	11,3	21,9	27,5	19,3	24,7	21,0
Työvoiman ulkopuolella ja työssä/työttömänä	9,0	8,5	8,5	14,4	12,4	9,3
Työvoiman ulkopuolella	1,2	0,6	0,8	1,7	1,0	1,2
Pätkätyöhön uudestaan palaava	14,2	12,0	8,0	8,5	12,0	13,3
Muu	9,5	8,0	6,1	2,5	2,8	2,7
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Taulukko 10. Eri työmarkkina-asetista vuonna 1993 pätkätyön aloittaneiden työkuukausien keskiarvot vuosina 1991–98 (mukana vain kunakin vuonna vähintään 4 kk työvoimaan kuuluneet).

Työmarkkina-asema ennen pätkätyön aloitusta	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3 vuotta pysyvässä työssä	10,9	11,1	10,8	10,8	10,8	10,9
2 vuotta pysyvässä työssä	11,3	11,0	11,2	11,0	11,0	11,0
Vailla ammatillista koulutusta oleva nuori	9,1	8,2	8,0	7,8	8,2	9,1
Vastavalmistunut tai opiskelija	9,5	9,6	9,6	10,0	10,0	10,3
Toistuvasti tai pitkään työttömänä ollut	6,8	6,6	7,0	7,1	7,3	7,6
Työvoiman ulkopuolella ja työssä/työttömänä	9,1	9,6	8,9	9,2	9,2	9,8
Pätkätyöhön uudestaan palaava	9,7	10,1	9,5	10,0	10,8	10,8
Työvoiman ulkopuolella	9,3	10,1	11,4	11,6	11,3	10,7
Yhteensä	9,5	9,8	9,6	9,7	9,8	10,0

man heikommassa asemassa kuin pysyvästä työstä pätkätyöhön siirtyvät, mutta kilpailevat varsin tasaväkisesti vastavalmistuneiden kanssa.

5. Johtopäätöksiä

1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla pätkätyöstä tuli monilla aloilla pysyvä ilmiö ja suoraan työvoiman käytön muoto. Pätkätyö kasaantuu tiettyihin aloihin, ammatteihin ja työuran vaiheisiin. Pätkätyöstä on tullut yleinen

yhteiskunnallisten palvelujen aloilla sekä teknisen, kaupallisen ja hoitoalan koulutuksen saaneiden ammattiteissa. Pätkätyö on myös levinnyt perinteisistä sisääntuloammattiteista, jotka usein olivat nuorten vastavalmistuneiden työmarkkinoille tulon reittejä, myös pitkää koulutusta ja työkokemusta edellyttäviin tehtäviin.

Pätkätyö ei ole kuitenkaan mikään yhtenäinen ilmiö, vaan lyhytkestoista työtä tehdään hyvin erilaisin ehdoin ja erilaisissa tilanteissa. Oman tutkimuksemme ehkä yllättävimpiä havaintoja on se, että 2/3 pätkätyöistä päättyy al-

kamisvuotta seuraavien 1–2 vuoden aikana. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö pätkätyö olisi myös pysyvä ilmiö. Pätkätyö voi olla yhteiskunnan kannalta pysyvä ilmiö, joka liittyy talouden noususuhdanteisiin ja se voi kasautua joillekin aloille ja ammatteihin sekä tiettyihin työuran vaiheisiin. Tutkimuksemme mukaan pätkätyö näyttää kasautuvan yhteiskunnallisten palvelujen aloilla, teknisen ja kaupallisen sekä hoiva-alan koulutuksen saaneiden ammatteihin sekä iältään 21–34-vuotiaille työntekijöille. Osa pätkätyöntekijöistä jää jopa viideksi ja sitäkin useammaksi vuodeksi pätkätyön piiriin. Ilmiönä pätkätyö kertoo yritysten työvoiman käytön strategioiden muutoksesta ja siitä, että monet yhteiskuntapoliittiset järjestelmät, kuten työvoimapolitiittiset tukijärjestelmät, tukevat suorasti ja epäsuorasti tällaista työvoiman käyttöä.

Työvoimapolitiikassa uskotaan vahvasti, että pätkätyö voisi olla askel työllistymiseen. Monet tutkijat ovat epäilleet pätkätyön johtavan työmarkkinoiden ja yhteiskunnan sosiaalisten jakojen syvenemiseen. Meidän tutkimuksemme tulokset ovatkin yllättävän optimistiset. Tuloksemme pätkätyöntekijöiden työllistymisestä viittaavat vahvasti siihen, että ainakin suurimmalle osalle pätkätyöntekijöistä pätkätyö näyttäisi olevan askel kohti pysyvämpää, koko vuoden kestävä työllisyyttä. Varsinkin ne pätkätyöntekijät, jotka tekevät jatkuvasti pätkätyötä, ovat itse asiassa 'täystyöllisiä'. □

Kirjallisuus

- Alajärvi, A., A. Suikkanen, L. Viinamäki ja M. Aironen (1990): *Kaivosyhdyskunnan purkautuminen. Tutkimus Kolarin Rautuvaaran kaivoksen sulkemisesta ja yhdyskunnan uudelleen rakentamisesta*. Lapin korkeakoulun yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 10. Rovaniemi.
- Allen, S. (1989): "Gender and Work in Mining Communities". The Annual Conference of the British Sociological Association, Plymouth March 1989.
- Dale, A. ja C. Bamford (1988): "Temporary workers: Cause for Concern and Complacency", *Work, Employment & Society*, vol. 2, nro 2, s. 199–209.
- Davies, K ja J. Esseveld (1988): *Att hoppa bage i den svenska arbetsmarknaden. En studie av arbetslösa fabrikskvinnor*. Rabén & Sjögren. Simrishamn.
- Delsen, L. (1995): *Atypical Employment: an International Perspective – Casuses, Consequences and Policy*, Groningen: Wolters – Noordhof.
- Detzel, P ja J. Rubery, (1998): "Employment Systems and Transitional Labour Markets: a Comparison of the Youth Labour Markets in Germany, France and the UK". International Working Party on Labour Market Segmentation, 20th Conference, Trento, Italy, July 1998.
- Edin, P.-A. (1988): *Individual Consequences of Plant Closures*. Uppsala University.
- Gerdes, J., H. Heseler, M. Osterland, B. Roth ja G. Werner (1990): *Betriebsstillegung und Arbeitsmarkt*. Die Folgewirkungen der Schliessung der AG "Weser" in Bremen. Edition Temmen.
- Gonäs, L. (1989): *En fråga om kön. Kvinnor och män i strukturomvandlingens spår*. Arbetslivscentrum, Stockholm.
- Granqvist, L. ja H. Persson (1997): "Career mobility in the private service sector – are women trapped in "bad" jobs?", <http://www.sofi.su.se/Granqvist&Persson>.
- Hammer, T. (1996): "Consequences of unemployment in the transition from youth to adulthood in a life course perspective", *Youth & Society*, vol. 27, nro 4.
- Heikkilä, I., M. Kivekäs, A. Suikkanen ja L. Viinamäki (1993): *Kuinkas sitten kävikään...* Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. C. Katsouksia ja puheenvuoroja 14. Rovaniemi.

- Hokkanen, L., P. Kinnunen, A. Pohjola, K. Urponen, R. Väärälä (1993): *Sisukkuutta, tyttöseni, sisukkuutta*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. C. Työpapereita 17. Rovaniemi.
- Hunnus, G. (1988): Institutional and Political Conditions of Plant Closing Legislation: the SKF Experience in France and the Federar Republic of Germany. An ALC -Conference in Saltjöbaden, Sweden.
- Jolkkonen, A. (1998): *Paikan vaihto. Tutkimus irtisanomisuhan alaisten naisten työmarkkinastrategioista ja paikallisista työmarkkinoista*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia. N:o 29.
- Jolkkonen A., R. Kilpeläinen ja P. Koistinen (2001): ”Ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus työllistymisen keinona” , *Työpoliittinen Aikakauskirja*, 3/2001, s. 77–93.
- Jolkkonen, A. ja P. Koistinen (2001): ”Työmatkat pidentyneet kaupunkiseuduilla”, *Kuntapuntari*, 1/2000, s. 13–20.
- Jolkkonen, A., P. Koistinen ja A. Kurvinen (1991): *Naisen paikka. Rakennemuutos, paikalliset työmarkkinat ja naiset*. Tutkijaliiton julkaisusarja 71. Helsinki.
- Jolkkonen, A., P. Koistinen, A. Kurvinen, R. Linnakangas ja A. Suikkanen (1992): *Lopputili ja saldo. Tutkimus Postipankin maksupalveluominnon keskittämisestä ja henkilöstön sopeutumisesta*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita No 9. Joensuu.
- Kauhanen, M. (2001): ”Määräaikaiset työsuhteet”, *Talous ja yhteiskunta*, 1:2001, s. 10–14.
- Kilpeläinen, R. (2001): ”Ammatillisen tutkinnon 1990–98 suorittaneiden sijoittuminen työmarkkinoille” (käsikirjoitus).
- Koistinen, P. (1999) Työpolitiikan perusteet. WSOY.
- Koistinen, P. (2001): ”Kilpailu työmarkkinoilla – Tutkimus työmarkkinoilla tapahtuvasta kilpailusta ja valikoitumisesta ja työttömien työllistymisestä Joensuun, Lahden, Kokkolan, Oulun ja Tampereen kaupunkiseutujen työmarkkinoilla v. 1990–98” (käsikirjoitus).
- Koistinen, P., O. Salin ja T. Tikka (1987): *Pub pab pelistä pois. Tutkimus tehtaasta irtisanottujen työnsaannista, ammatillisista mahdollisuuksista ja selviytymisestä*. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja No 82. Joensuu.
- Koistinen, P. ja A. Suikkanen (1990): ”Yritysten sulkeminen ja paikallisten työmarkkinoiden sopeutuminen”. Teoksessa Koistinen, P. ja A. Suikkanen (toim.) *Edessä pysyvä tilapäisyys: tapaustutkimuksia joukkoyrityksistä ja niistä suoriutumisesta*. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita. No 2. Joensuu.
- Korpi, T. ja H. Levin (2001): ”Precarious Footing: Temporary Employment as a Stepping Stone out of Unemployment in Sweden”, *Work, Employment & Society*, vol 15, nro. 1, s. 127–148.
- Kurvinen, A. (1999): *Tilinteon aika. Tutkimus pankista työnsä menettävien naisten identiteetin uudelleen arvioinnista*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia. N:o 41.
- Lewis, T. ja W. Shopley (1998): ”The Transition from school to work – an examination of the literature”, *Youth & Society*, vol. 29, nro 3.
- Linnakangas, R. (1997): *Työpaikan menetys. Tutkimus työsuhteen jatkumisen ja loppumisen sosiaalisista ehtoista*. Acta Universitatis Lapponiensis n:o 15. Rovaniemi.
- Mooijaart, A. (1998): ”Log-linear and Markov modelling of categorical longitudinal data”. Teoksessa Biljleveld C.C.J.H. ja L.J.Th. van der Kamp: *Longitudinal Data Analysis. Designs, Models and Methods*. Sage Publications.
- Nyysölä, K., S. Pajala (1999): Nuoren työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus, Gaudeamus.
- Nätti, J. (1993): ”Temporary employment in the Nordic Countries: a 'Trap' or a 'Bridge'?”, *Work, Employment & Society*, vol. 7 nro 3, s. 451–464.
- O'Connell, P ja H. Russell (2001): ”Getting back to Work: the transition from unemployment to work among adults in eight European coun-

- tries”, EURESCO Conference, Helsinki, 20–25. April 2001.
- Parjanne, M.-L. (1997) *Työmarkkinat murroksessa*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Sarja B 135. Taloustieto Oy.
- Perrucci, C., R. Perrucci, D.B. Targ ja R. Harry (1988): *Plant Closings, International Contentext and Social Context*. New York.
- Sehlsted, K. Schröder, L. (1989): Språnpräda till arbete? En utvärdering av beredskapsarbete, rekryteringsöd on ungdomsarbete. EFA-rapport 19. Stockholm.
- Suikkanen, A. R. Linnakangas, S. Martti ja A. Karjalainen (2001): Uusi vuosituhat ja siirtymät työmarkkinoilla (käsikirjoitus).
- Sutela, H., J. Vänskä, V. Notkola (2001): *Pätkätyöt Suomessa 1990-luvulla*. Työmarkkinat 2001:1. Tilastokeskus.
- Komiteanmietintö 2000:1, Työsopimuslakikomitean mietintö. Oy Edita Ab. Helsinki.
- Tapionlinna, K. (1999): *Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitokselta vuosina 1990–1996 valmistuneiden työhönsijoittuminen*. Pro gradu -työ, Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, sosiaalipolitiikka.
- Viinamäki, L. (1999): *Periodielämää? Tutkimus vuonna 1966 syntyneiden ylitorniolaisten opiskelu- ja työssäkäyntireiteistä*. Acta Universitatis Lapponiensis 26.
- Vänskä, J. Sutela, H. Notkola, V. (1999): ”Lyhyet työsuhteet 1990-luvun suhdanteissa”. *Hyvinvointikatsaus*, nro 3, s. 6–9. Tilastokeskus.